

vzdelaním vo zvýšenej miere zažívajú menej vyhranené násilné vzťahy. Častejšiu skúsenosť s násilnými vzťahmi mali nezamestnané ženy (19 %) a ženy v domácnosti a na materskej alebo rodičovskej dovolenke (17 %). Viac ako 60 % žien žijúcich v násilnom vzťahu sú však ženy ekonomicky aktívne. Násilie sa vyskytuje vo všetkých krajoch i veľkostných typoch obcí a nepozná ani národnostné rozdiely.

U páchatelov násilia sa prejavili podobné tendencie. Boli medzi nimi zastúpené všetky vzdelanostné kategórie mužov: muži s nižším stupňom vzdelania vykázali na násilných vzťahoch viac ako 60-percentné zastúpenie, podiel mužov s vyšším vzdelaním predstavoval viac ako 30 %. Približne štvrtinu páchatelov násilia voči svojej partnerke tvorili muži bez ekonomickej aktivity (najmä nezamestnaní, ale aj dôchodcovia). Z ekonomicky aktívnych prevažovali manuálni pracovníci (vyše 44 %), ale boli zastúpení i výkonní odborní pracovníci (11 %). Živnostníci a podnikatelia dosiahli takmer 20 % v rámci vyhraneného násilia a takmer 13 % pri menej vyhranenom násilí.

Medzi obeťami násilia teda boli zastúpené ženy rôzneho veku, vzdelania i s rôznym ekonomickým postavením. Na páchaní násilia sa podieľali muži rôzneho vzdelania a pracovného statusu, pričom zvýšený výskyt násilníkov sa objavil v nižších vzdelanostných a statusových kategóriách.

2.3.3.6. Ako ženy riešia situáciu násilia

Z literatúry i praxe sú známe rôzne reakcie žien na násilie vo vzťahu. Zo žien na Slovensku, ktoré zažívajú násilné skutky opakovane, viac ako 15 % nepodniklo v záujme riešenia situácie násilia nič a 10 % nevedelo dôvod situáciu riešiť (odpovede sa značne odlišovali podľa úrovne zažívaného násilia). Zvyšných 74 % žien sa o nejaké riešenie pokúsilo.

Z rôznych stratégií prevažovalo vyhľadávanie pomoci u príbuzných či susedov (54 %). Až 38 % žien zažívajúcich opakované násilie v intímnom vzťahu muselo niekedy ujsť kvôli násiliu z domu a rovnaký podiel tvorili ženy, ktoré museli vyhľadať lekársku pomoc. Takmer tretina týchto žien musela niekedy privolať políciu. Pomoc oficiálnych inštitúcií ako okresný či mestský úrad, súdy, psychologické poradenstvo využívajú ženy v SR pomerne málo.

Od partnera sa odsťahovalo viac ako 25 % žien zažívajúcich vyhranené násilie a necelých 15 % sa s partnerom rozišlo alebo sa rozvádza. K faktorom, ktoré držia ženu v násilnom vzťahu, patrí strach z odvetných opatrení alebo ostrakizácie, nedostatok ekonomického zabezpečenia, citová závislosť od násilníka, nízka podpora rodiny a priateľov alebo pretrvávajúca nádej, že sa partner zmení. Najmä na vidieku sa k vymenovaným činiteľom radí aj presvedčenie o vysokej hodnote manželstva a rodiny s oboma rodičmi. Mnohé ženy situáciu riešia až keď odrastú deti. Násilný vzťah tak trvá dlhé roky (v priemere viac ako 14 rokov). Pomerne silno je zastúpený aj názor (viac ako 25 % žien zažívajúcich od súčasného partnera vyhranené násilie), že násilie v rámci intímneho vzťahu je výlučne problémom partnerov.

Priemerná dĺžka spolužitia v násilnom vzťahu naznačuje, že ide o proces, nie o jednorazovú udalosť. Z odpovedí je zrejmé, že aj opúšťanie vzťahu je proces. Aj ženy, ktoré už násilný vzťah ukončili, vyskúšali predtým mnoho postupov, k definitívnym riešeniam nepristúpili hneď.

2.3.3.7. Príčiny vzniku násilného správania v intímnom vzťahu sú veľmi rôznorodé

K násiliu páchanému intímnym partnerom môže viesť celý rad rôznorodých činiteľov. Niekedy sa násilie zvykne interpretovať iba ako záležitosť typická pre slabšie príjmové a vzdelanostné prostredie. Výsledky reprezentatívneho výskumu však ukázali, že to tak nie je. Medzi faktormi sa zvykne spomínať tiež nízky vek aktérov, ale aj agresívne správanie páchatela počas adolescencie, história násilia v rodine násilníka alebo dospievanie v chudobnej rodine. Okrem rôznych sociálnych činiteľov sa uvádzajú aj osobnostné charakteristiky páchatela ako neistota, nižšie sebavedomie, depresívne, agresívne alebo asociálne osobnostné sklony, najčastejšie však alkoholizmus. Zo spoločenských faktorov býva uvádzaná spoločenská klíma, charakteristická necitlivosťou na rodové nerovnosti, rigidným vnímaním rodových rolí a kultúrnymi normami podporujúcimi „právo“ mužov na trestanie žien. V realite spravidla ide o vzájomnú kombináciu osobných, situačných, sociálnych a kultúrnych faktorov. Niektorí autori (*World...*, 2002) rozlišujú „nepriame“ (vyššie uvádzané faktory) a „priame“ príčiny, tzv. spúšťače násilia v intímnom vzťahu (napríklad, keď žena neposlúchne muža, odvráva, nepripraví včas jedlo, neposkytne deťom očakávanú starostlivosť, pýta si od muža peniaze, ide niekam bez dovoľenia muža, odmieta sex, je podozrivá z nevery a pod.).

V reprezentatívnom výskume označilo najviac žien ako dôvod násilného správania alkoholizmus partnera. Čím bolo násilie vo vzťahu frekventovanejšie a intenzívnejšie, tým bol alkohol častejšie uvádzaný ako dôvod násilného správania. Zo žien zaradených pod nenásilný vzťah ho za príčinu násilia označilo menej ako 20 %, spomedzi žien trpiacich najvyhranenejšími formami násilia ho uviedlo takmer 70 %. Ženy, ktoré zažili násilné správanie, prikladali oveľa väčší význam tzv. kultúrnym činiteľom, akými sú rigidné vnímanie rodových rolí a necitlivosť k rodovým nerovnostiam. Viac tiež zdôrazňovali osobnostné charakteristiky páchatela násilia a rodinnú históriu.

Tabulka 11

Dôvody násilného správania partnera podľa typu intímneho vzťahu (% skóre – možnosť viacerých odpovedí)

Príčiny násilného správania partnera	Ženy		
	Nenásilný vzťah	Menej vyhranený násilný vzťah	Vyhranený násilný vzťah
Alkoholizmus, opitost partnera	18	44	68
Tradičné názory na úlohu žien a mužov v rodine (vždy to tak bolo)	16	45	62
Osobnostné charakteristiky, násilnícka povaha partnera	13	31	56
Zlá výchova v detstve	17	47	53
Zlá sociálno-ekonomická situácia v rodine	10	37	48
Pocit určitej prevahy u partnera (fyzickej, sociálnej a inej)	13	33	43
Nízke sebavedomie (sebahodnotenie) partnera	12	17	43
Nezamestnanosť, neúspechy v práci	9	39	38
Finančná závislosť od partnera	6	19	36
Násilie v rodičovskej rodine	8	16	34
Závislosť partnera (napríklad drogy, hracie automaty)	2	6	11
Úspechy v zamestnaní či podnikaní	3	6	10

Poznámka: V poradí podľa skóre za vyhranený násilný vzťah.

Zdroj: Bodnárová – Filadelfiová, 2003.

V odpovediach respondentiek sa prejavila výrazná súvislosť so stupňom zažívaného násilia v intímnom vzťahu. Tradičné názory na úlohu žien a mužov v rodine sa v rámci žien zažívajúcich vyhranené formy násilia objavovali až štyrikrát častejšie. Podobná tendencia nárastu preferencií s rastom intenzity násilia sa prejavila u všetkých sledovaných príčin násilného správania partnera. Znamená to, že ženy s priamou skúsenosťou s vyhraneným násilím majú komplexnejší pohľad na dôvody takéhoto správania partnera (uvádzali viacero možností) a násilie vidia ako výsledok viacerých príčin.

2.3.3.8. Násilné správanie v intímnom vzťahu výrazne poznačuje životy žien

Násilie páchané na ženách zo strany intímneho partnera sa pod životom žien podpisuje rôznymi spôsobmi. Výskum potvrdil súvislosť medzi úrovňou násilia v intímnom vzťahu a zdravotnými dôsledkami. Čím vyhranenejšie formy násilia ženy od svojho partnera zažívajú, tým viac zdravotných problémov sa u nich vyskytuje. U žien patriacich do kategórie nenásilného vzťahu sa sledované zdravotné problémy vyskytli u 3 % – 5 %, medzi ženami zažívajúcimi vystupňované násilie to pri niektorých ťažkostiach bolo až 20 %. Medzi ženami zažívajúcimi násilie sa niektoré zdravotné problémy vyskytovali štyri- až päťkrát častejšie a u značnej časti žien sa kumulujú. Zo žien nezažívajúcich násilie takmer 90 % uviedlo, že nie sú vo svojich aktivitách obmedzované zdravotnými problémami, ale v skupine žien, ktoré od svojho súčasného partnera zažívajú vyhranenejšie formy násilia, ich bolo iba 60 % (zdravotné obmedzenia priznalo takmer 40 % z nich). Ženy zažívajúce násilie užívajú tiež v oveľa vyššej miere lieky (u niektorých liekov až trojnásobne viac ako priemer za všetky ženy v SR).

Tabulka 12

Hodnotenie svojho zdravotného stavu v porovnaní so ženami rovnakého veku podľa typu intímneho vzťahu (v %)

Zdravotný stav ženy	Nenásilný vzťah	Menej vyhranený násilný vzťah	Vyhranený násilný vzťah	Ženy v SR
Výborný	10	5	0	11
Veľmi dobrý	23	17	13	21
Dobrý	52	56	33	45
Horší	13	16	43	19
Zlý	1	5	11	3
Nevie posúdiť	1	1	0	1

Zdroj: Bodnárová – Filadelfiová, 2003.

Násilie znižuje aj subjektívne hodnotenie zdravotného stavu oproti ženám v rovnakom veku. Spomedzi žien, ktoré majú priamu skúsenosť s vyhranenými formami násilia, viac ako 50 % zhodnotilo svoj zdravotný stav ako horší alebo zlý. V ostatných skupinách ich bolo 20 % a menej.